

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके सप्तमः प्रपाठकः ॥

एतद्ब्राह्मणान्येव पञ्च हवींषि। अथेन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति। संवत्सरो वा इन्द्राशुनासीरः।
संवत्सरेणैवास्मा अन्नमव रुन्धे। वायव्यं पयो भवति। वायुर्वै
वृष्ट्यै प्रदापयिता। स एवास्मै वृष्टिं प्रदापयति। सौर्यं एककपालो
भवति। सूर्येण वा अमुष्मिल्लोके वृष्टिर्धृता। स एवास्मै वृष्टिं
नियच्छति॥१॥

द्वादशगवः सीरं दक्षिणा समृद्धौ। देवासुराः संयन्ता आसन्।
ते देवा अग्निमब्रुवन्। त्वया वीरेणासुरानभिर्भवामेति। सोऽब्रवीत्।
त्रेधाऽहमात्मानं विकरिष्य इति। स त्रेधाऽऽत्मानं व्यकुरुत। अग्निं
तृतीयम्। रुद्रं तृतीयम्। वरुणं तृतीयम्॥२॥

सोऽब्रवीत्। क इदं तुरीयमिति। अहमितीन्द्रोऽब्रवीत्।
सन्तु सृजावहा इति। तौ समसृजेताम्। स इन्द्रस्तुरीयमभवत्।
यदिन्द्रस्तुरीयमभवत्। तदिन्द्रतुरीयस्येन्द्रतुरीयत्वम्। ततो वै देवा
व्यजयन्त। यदिन्द्रतुरीयं निरुप्यते विजित्यै॥३॥

वहिनीं धेनुर्दक्षिणा। यद्वहिनीं। तेनाऽऽग्नेयी। यद्वौ। तेन रौद्री।

यद्धेनुः। तेनैन्द्री। यथ्वी सती दान्ता। तेन वारुणी समृद्धौ। प्रजा-
पतिर्यज्ञमसृजत॥४॥

त९ सृष्ट९ रक्षा९स्यजिघा९सन्। स एताः प्रजापतिरात्मनो
देवता निरमिमीत। ताभिर्वै स दिग्भ्यो रक्षा९सि प्राणुदत।
यत्पञ्चावत्तीयं जुहोति। दिग्भ्य एव तद्यजमानो रक्षा९सि प्रणुदते।
समृद्ध९ रक्षः सन्दग्ध९ रक्ष इत्याह। रक्षा९स्येव सन्दहति।
अग्नये रक्षोघ्ने स्वाहेत्याह। देवताभ्य एव विजिग्यानाभ्यो भागधेयं
करोति। प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा समृद्धौ॥५॥

इन्द्रो वृत्र९ हत्वा। असुरान्पराभाव्य। नमुचिमासुरं नालभत।
त९ शच्याऽगृह्णात्। तौ समलभेताम्। सोऽस्मादभिशुनतरोऽभवत्।
सोऽब्रवीत्। सन्धा९ सन्दधावहै। अथ त्वाऽव स्रक्ष्यामि। न मा
शुष्केण नार्द्रेण हनः॥६॥

न दिवा न नक्तमिति। स एतमुपां फेनमसिञ्चत्। न वा
एष शुष्को नार्द्रो व्युष्टाऽऽसीत्। अनुदितः सूर्यः। न वा एतद्विवा
न नक्तम्। तस्यैतस्मिंलोके। अपां फेनेन शिर उदवर्तयत्।
तदेनमन्ववर्तत। मित्रद्रुगिति॥७॥

स एतानपामार्गानजनयत्। तानजुहोत्। तैर्वै स
रक्षा९स्यपाहत। यदपामार्गहोमो भवति। रक्षसामपहत्यै।
एकोल्मुकेन यन्ति। तद्धि रक्षसां भागधेयम्। इमान्दिशं यन्ति।

एषा वै रक्षसां दिक्। स्वायामेव दिशि रक्षांसि हन्ति॥८॥

स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वै रक्षसामायतनम्।
स्व एवायतने रक्षांसि हन्ति। पूर्णमयेन सुवेण जुहोति। ब्रह्म वै
पूर्णः। ब्रह्मणैव रक्षांसि हन्ति। देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह।
सवितृप्रसूत एव रक्षांसि हन्ति। हत रक्षोऽवधिष्म रक्ष इत्याह।
रक्षसां स्तृत्यै। यद्वस्ते तदक्षिणा निरवत्यै। अप्रतीक्षमायन्ति।
रक्षसामन्तरहित्यै॥९॥

यच्छ्रुति वरुणं तृतीयं विजित्या असृजत समृद्धौ हनो मित्रद्रुगिति हन्ति स्तृत्यै त्रीणि च॥—[१]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति। संवत्सरो वै धाता।
संवत्सरेणैवास्मै प्रजाः प्रजनयति। अन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते।
राते राका। प्र सिनीवाली जनयति। प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा
वाचं दधाति। मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्धौ। आग्नावैष्णवमेका-
दशकपालं निर्वपति। ऐन्द्रावैष्णवमेकादशकपालम्॥१०॥

वैष्णवं त्रिकपालम्। वीर्यं वा अग्निः। वीर्यमिन्द्रः। वीर्यं विष्णुः।
प्रजा एव प्रजाता वीर्यं प्रतिष्ठापयति। तस्मात्प्रजा वीर्यावती।
वामन ऋषभो वही दक्षिणा। यद्वही। तेनाऽऽग्नेयः। यदृषभः॥११॥

तेनैन्द्रः। यद्वामनः। तेन वैष्णवः समृद्धौ। अग्नीषोमीयमेकादश-
कपालं निर्वपति। इन्द्रासोमीयमेकादशकपालम्। सौम्यं चरुम्।
सोमो वै रेतोधाः। अग्निः प्रजानां प्रजनयिता। वृद्धानामिन्द्रः

प्रदापयिता। सोमं एवास्मै रेतो दधाति॥१२॥

अग्निः प्रजां प्रजनयति। वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छति। बभ्रुर्दक्षिणा समृद्धौ। सोमापौष्णं चरुं निर्वपति। ऐन्द्रापौष्णं चरुम्। सोमो वै रेतोधाः। पूषा पशूनां प्रजनयिता। वृद्धानामिन्द्रः प्रदापयिता। सोमं एवास्मै रेतो दधाति। पूषा पशून्प्रजनयति॥१३॥

वृद्धानिन्द्रः प्रयच्छति। पौष्णश्चरुर्भवति। इयं वै पूषा। अस्यामेव प्रति तिष्ठति। श्यामो दक्षिणा समृद्धौ। बहु वै पुरुषो मेध्यमुपगच्छति। वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति। संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः। संवत्सरेणैवैनं स्वदयति। हिरण्यं दक्षिणा॥१४॥

पवित्रं वै हिरण्यम्। पुनात्येवैनम्। बहु वै राजन्योऽनृतं करोति। उपं जाम्यै हरते। जिनाति ब्राह्मणम्। वदत्यनृतम्। अनृते खलु वै क्रियमाणे वरुणो गृह्णाति। वारुणं यवमयं चरुं निर्वपति। वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति। अश्वो दक्षिणा। वारुणो हि देवतयाऽश्वः समृद्धौ॥१५॥

ऐन्द्रापौष्णमेकादशकपालं यदृषभो दधाति पूषा पशून्प्रजनयति हिरण्यं दक्षिणा दक्षिणेकं च॥—[२]

रत्निनामेतानि हवींषि भवन्ति। एते वै राष्ट्रस्य प्रदातारः। एतैऽपादातारः। य एव राष्ट्रस्य प्रदातारः। यैऽपादातारः। त एवास्मै राष्ट्रं प्रयच्छन्ति। राष्ट्रमेव भवति। यत्समाहृत्य निर्वपेत्। अरत्निनः स्युः। यथायथं निर्वपति रत्नित्वाय॥१६॥

यथ्सृद्यो निर्वपेत्। यावन्तीमेकेन हविषाऽऽशिषमव रुन्धे।
 तावन्तीमवरुन्धीत। अन्वहन्निर्वपति। भूयसीमेवाशिषमव रुन्धे।
 भूयसो यज्ञक्रतूनुपैति। बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे।
 मुखत एवास्मै ब्रह्म सञ्श्यति। अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति।
 शितिपृष्ठो दक्षिणा समृद्धौ॥१७॥

ऐन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
 ऋषभो दक्षिणा समृद्धौ। आदित्यं चरुं महिष्यै गृहे। इयं वा
 अदितिः। अस्यामेव प्रतितिष्ठति। धेनुर्दक्षिणा समृद्धौ। भगाय चरुं
 वावातायै गृहे। भगमेवास्मिन्दधाति। विचित्तगर्भा पष्ठौही दक्षिणा
 समृद्धौ॥१८॥

नैर्ऋतं चरुं परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नम्।
 पाप्मानमेव निर्ऋतिं निरवदयते। कृष्णा कूटा दक्षिणा समृद्धौ।
 आग्नेयमष्टाकपालः सेनान्यो गृहे। सेनामेवास्य सञ्श्यति। हिरण्यं
 दक्षिणा समृद्धौ। वारुणं दशकपालः सूतस्य गृहे। वरुणसवमेवाव
 रुन्धे। महानिरष्टो दक्षिणा समृद्धौ। मारुतः सप्तकपालं ग्रामण्यो
 गृहे॥१९॥

अन्नं वै मरुतः। अन्नमेवाव रुन्धे। पृश्निर्दक्षिणा समृद्धौ।
 सावित्रं द्वादशकपालं क्षत्तुर्गृहे प्रसूत्यै। उपध्वस्तो दक्षिणा समृद्धौ।
 आश्विनं द्विकपालः सङ्ग्रहीतुर्गृहे। अश्विनौ वै देवानां भिषजौ।

ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति। सवात्यौ दक्षिणा समृद्धौ। पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे॥२०॥

अन्नं वै पूषा। अन्नमेवाव रुन्धे। श्यामो दक्षिणा समृद्धौ। रौद्रं गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे। अन्तत एव रुद्रं निरवदयते। शबल उद्वारो दक्षिणा समृद्धौ। द्वादशैतानि हवींषि भवन्ति। द्वादश मासाः संवत्सरः। संवत्सरेणैवास्मै राष्ट्रमव रुन्धे। राष्ट्रमेव भवति॥२१॥

यत्र प्रति निर्वपेत्। रत्निनं आशिषोऽवरुन्धीरन्। प्रतिनिर्वपति। इन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालम्। इन्द्रायां होमुचै। आशिषं एवाव रुन्धे। अयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वह्यादित्याह। आमेवैतामा शास्ते। मैत्राबारुहस्पत्यं भवति। श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे॥२२॥

बारुहस्पत्ये मैत्रमपि दधाति। ब्रह्मं चैवास्मै क्षत्रं च समीचीं दधाति। अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रं प्रतिष्ठापयति। बारुहस्पत्येन पूर्वेण प्रचरति। मुखत एवास्मै ब्रह्म सङ्श्यति। अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति। स्वयं कृता वेदिर्भवति। स्वयं दिनं बरुहिः। स्वयं कृत इध्मः। अनभिजितस्याभिजित्यै। तस्माद्राज्ञामरण्यमभिजितम्। सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा समृद्धौ॥२३॥

रत्नित्वाय समृद्धौ पष्ठौही दक्षिणा समृद्धौ ग्राम्ण्यो गृहे भागदुघस्य गृहे भवति दुग्धेऽभिजित्यै द्वे

च॥ [३]

दे॒व॒सु॒वा॒मे॒ता॒नि॑ ह॒वी॒ऽपि॑ भ॒वन्ति॑ । ए॒ता॒व॒न्तो॒ वै दे॒वाना॒॑ऽसु॒वाः । त ए॒वा॒स्मै सु॒वा॒न्प्रय॑च्छन्ति । त ए॒न॑ऽसु॒वन्ते॑ । अ॒ग्नि॒रे॒वेन॑
गृ॒हप॑तीना॒ऽसु॒वते॑ । सोमो॒ वन॑स्पती॒नाम् । रु॒द्रः प॑शूनाम् ।
बृ॒हस्प॑ति॒र्वाचा॑म् । इन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठाना॑म् । मि॒त्रः स॒त्याना॑म् ॥ २४ ॥

वरु॑णो॒ धर्म॑पतीनाम् । ए॒तदे॒व सर्वं॑ भ॒वति॑ । स॒वि॒ता त्वा॑
प्रस॒वाना॒॑ऽसु॒वता॑मि॒ति ह॑स्तं गृ॒ह्णाति॑ प्रसू॒त्यै । ये दे॒वा दे॒वः सु॒वः
स्थे॒त्या॒ह । य॒था॒य॒जुरे॒वैतत् । म॒ह॒ते क्ष॒त्राय॑ म॒ह॒त आ॒धि॒प॒त्याय॑
म॒ह॒ते जा॒न॒रा॒ज्या॒येत्या॑ह । आ॒मे॒वैता॑मा शा॒स्ते । ए॒ष वो॑ भ॒रता॑
रा॒जा सोमो॑ऽस्माकं ब्रा॒ह्म॒णाना॒॑ऽरा॒जेत्या॑ह । तस्मा॒त्सोम॑रा॒जानो॑
ब्रा॒ह्म॒णाः । प्र॒ति॒ त्यन्ना॑म॒ रा॒ज्यम॑धा॒यीत्या॑ह ॥ २५ ॥

रा॒ज्यमे॒वास्मि॑न्प्रति॒दधा॑ति । स्वां त॒नु॒वं वरु॑णो अ॒शि॒श्रे॒दित्या॑ह ।
वरु॑ण॒स॒वमे॒वाव॑ रुन्धे । शुचै॑र्मि॒त्रस्य॑ व्र॒त्या अभू॑मेत्या॒ह । शुचि॑मे॒वेन॑
व्र॒त्यं करो॑ति । अम॑न्महि म॒ह॒त ऋ॒तस्य॑ ना॒मेत्या॑ह । म॒नु॒त ए॒वैन॑म् ।
सर्वे॑ व्रा॒ता वरु॑णस्याभू॒वन्नि॒त्या॒ह । सर्व॑व्रा॒तमे॒वेन॑ करोति । वि मि॒त्र
ए॒वैर॑रा॒तिम॑तारी॒दित्या॑ह ॥ २६ ॥

अ॒रा॒तिमे॒वेन॑ तारयति । असू॑षुदन्त य॒ज्ञिया॑ ऋ॒तेने॒त्या॒ह ।
स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑म् । व्यु॑ त्रि॒तो ज॑रि॒माणं॑ न आ॒न॒डित्या॑ह ।
आ॒यु॒रे॒वास्मि॑न्दधाति । द्वाभ्यां॑ विमृ॑ष्टे । द्वि॒पा॒द्यज॑मानः प्र॒ति॒ष्ठि॒त्यै ।

अ॒ग्नी॒षो॒मीय॑स्य॒ चैका॑दशकपालस्य देवसुवां च ह॒विषा॑म॒ग्नये॑
स्विष्ट॑कृते॒ सम॑व॒द्यति॑। दे॒वता॑भिरे॒वैन॑मु॒भय॑तः परि॑गृह्णाति।
वि॒ष्णु॒क्रमा॑न्क्रमते। वि॒ष्णुरे॒व भू॒त्वेमाँ॑ल्लो॒कान॒भिज॑यति॥२७॥

सत्यानां मध्यायां हातारीदित्याह क्रमत एकं च॥ [४]

अ॒र्थे॒तः स्ते॒ति जु॒होति॑। आ॒हु॒त्यै॒वैना॑ नि॒ष्क्रीय॑ गृह्णाति। अथो॑
ह॒विष्कृ॑तानामे॒वाभिघृ॑तानां गृह्णाति। व॒हन्ती॑नां गृह्णाति। ए॒ता वा
अ॒पा॒९ रा॒ष्ट्रम्। रा॒ष्ट्रमे॒वास्मै॑ गृह्णाति। अथो॑ श्रिय॑मे॒वैन॑म॒भिव॑हन्ति।
अ॒पां पति॑र॒सीत्या॑ह। मि॒थुन॑मे॒वाकः॑। वृषाँ॑ऽस्यूर्मि॑रित्याह॥२८॥

ऊ॒र्मि॒मन्त॑मे॒वैन॑ करोति। वृष॑से॒नोऽसी॑त्याह। से॒नामे॒वास्य॑
स॒ऽश्य॑ति। ब्र॒ज॒क्षितः॑ स्ते॒त्याह। ए॒ता वा अ॒पां वि॒शः। वि॒शमे॒वास्मै॑
पर्य॑हति। म॒रुता॑मो॒जः स्ते॒त्याह। अ॒न्नं वै म॒रुतः॑। अ॒न्नमे॒वाव॑
रुन्धे। सूर्य॑वर्च॒सः स्ते॒त्याह॥२९॥

रा॒ष्ट्रमे॒व वर्च॑स्व्य॒कः। सूर्य॑त्वच॒सः स्ते॒त्याह। स॒त्यं वा ए॒तत्।
यद्व॑र्षति। अ॒नृतं॑ यदा॒तप॑ति॒ वर्ष॑ति। स॒त्यानृ॑ते ए॒वाव॑ रुन्धे। नैन॑९
स॒त्यानृ॑ते उ॒दिते॑ हि॒ऽस्तः। य ए॒वं वेद॑। मा॒न्दाः स्ते॒त्याह। रा॒ष्ट्रमे॒व
ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्य॒कः॥३०॥

वा॒शाः स्ते॒त्याह। रा॒ष्ट्रमे॒व व॒श्य॒कः। श॒क्र॒रीः स्ते॒त्याह।
प॒शवो॑ वै श॒क्र॒रीः। प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे। वि॒श्वभृ॑तः स्ते॒त्याह।
रा॒ष्ट्रमे॒व प॑य॒स्व्य॒कः। ज॒न॒भृ॑तः स्ते॒त्याह। रा॒ष्ट्रमे॒वेन्द्रि॑या॒व्य॒कः।

अग्नेस्तेजस्याः स्थेत्याह॥३१॥

राष्ट्रमेव तेजस्यकः। अपामोषधीनां रसः स्थेत्याह।
राष्ट्रमेव मध्व्यमकः। सारस्वतं ग्रहं गृह्णाति। एषा वा अपां पृष्ठम्।
यत्सरस्वती। पृष्ठमेवैनं समानानां करोति। षोडशभिर्गृह्णाति।
षोडशकलो वै पुरुषः। यावानेव पुरुषः। तस्मिन्वीर्यं दधाति।
षोडशभिर्जुहोति षोडशभिर्गृह्णाति। द्वात्रिंशत्सम्पद्यन्ते।
द्वात्रिंशदक्षराऽनुष्टुप्। वागनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि। वाचैवैनं
सर्वेभिश्छन्दोभिरभिषिञ्चति॥३२॥

ऊर्मिरित्याह सूर्यवर्चसः स्थेत्याह ब्रह्मवर्चस्यकस्तेजस्याः स्थेत्याहैव पुरुषः षट् च॥[५]

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमित्याह। ब्रह्मणैवैनाः
संसृजति। अनाधृष्टाः सीदतेत्याह। ब्रह्मणैवैनाः सादयति। अन्तरा
होतुश्च धिष्णियं ब्राह्मणाच्छंसिनश्च सादयति। आग्नेयो वै होता।
ऐन्द्रो ब्राह्मणाच्छंसी। तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो राष्ट्रं
परिगृह्णाति। हिरण्येनोत्पुनाति। आहुत्यै हि पवित्राभ्यामुत्पुनन्ति
व्यावृत्त्यै॥३३॥

शतमानं भवति। शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये
प्रति तिष्ठति। अनिभृष्टमसीत्याह। अनिभृष्टं ह्येतत्। वाचो
बन्धुरित्याह। वाचो ह्येष बन्धुः। तपोजा इत्याह। तपोजा ह्येतत्।
सोमस्य दात्रमसीत्याह॥३४॥

सोमस्य ह्येतद्वात्रम्। शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामीत्याह। शुक्रा
 ह्यापः। शुक्रः हिरण्यम्। चन्द्राश्चन्द्रेणेत्याह। चन्द्रा ह्यापः।
 चन्द्रः हिरण्यम्। अमृता अमृतेनेत्याह। अमृता ह्यापः। अमृतः
 हिरण्यम्॥ ३५॥

स्वाहा राजसूयायेत्याह। राजसूयाय ह्येना उत्पुनाति।
 सधमादौ द्युमिनीरूर्ज एता इति वारुण्यर्चा गृह्णाति।
 वरुणसवमेवाव रुन्धे। एकया गृह्णाति। एकधैव यजमाने
 वीर्यं दधाति। क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसीति तार्प्यं चोष्णीषं
 च प्रयच्छति सयोनित्वाय। एकशतेन दर्भपुञ्जीलैः पवयति।
 शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यः। आत्मैकशतः॥ ३६॥

यावानेव पुरुषः। तस्मिन्वीर्यं दधाति। दध्याशयति।
 इन्द्रियमेवाव रुन्धे। उदुम्बरमाशयति। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
 शष्पाण्याशयति। सुराबलिमेवैनं करोति। आविदं एता भवन्ति।
 आविदमेवैनं गमयन्ति॥ ३७॥

अग्निरेवैनं गार्हपत्येनावति। इन्द्रं इन्द्रियेण। पूषा पशुभिः।
 मित्रावरुणौ प्राणापानाभ्याम्। इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्। स
 दिवंमलिखत्। सोऽर्यम्णः पन्थां अभवत्। स आविन्ने द्यावापृथिवी
 धृतव्रते इति द्यावापृथिवी उपाधावत्। स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
 वृत्राय वज्रं प्राहरत्। आविन्ने द्यावापृथिवी धृतव्रते इति यदाह॥ ३८॥

आभ्यामेव प्रसूतो यजमानो वज्रं भ्रातृव्याय प्रहरति। आविन्ना
 देव्यदितिर्विश्वरूपीत्याह। इयं वै देव्यदितिर्विश्वरूपी। अस्यामेव
 प्रति तिष्ठति। आविन्नोऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विशयस्मिन्नाष्ट्र
 इत्याह। विशैवैनं राष्ट्रेण समर्धयति। महते क्षत्राय महत
 आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्याह। आमेवैतामा शास्ते।
 एष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेत्याह।
 तस्मात्सोमराजानो ब्राह्मणाः॥३९॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति धनुः प्रयच्छति विजित्यै।
 शत्रुबाधनाः स्थेतीषून्। शत्रून्नेवास्य बाधन्ते। पात मा प्रत्यश्च
 पात मा तिर्यश्चमन्वश्च मा पातेत्याह। तिस्रो वै शरव्याः। प्रतीचीं
 तिरश्चनूचीं। ताभ्य एवैनं पान्ति। दिग्भ्यो मा पातेत्याह। दिग्भ्य
 एवैनं पान्ति। विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः पातेत्याह। अपरिमितादेवैनं
 पान्ति। हिरण्यवर्णावुषसां विरोक इति त्रिष्टुभा बाहू उद्गृह्णाति।
 इन्द्रियं वै वीर्यं त्रिष्टुक्। इन्द्रियमेव वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥४०॥
 व्यावृत्त्यै दात्रमसीत्याहामृतं हिरण्यमेकशतो गमयन्त्याह ब्राह्मणा नाष्ट्राभ्यः पातेत्याह चत्वारि च॥[६]

दिशो व्यास्थापयति। दिशामभिजित्यै। यदनु प्रक्रामेत्। अभि
 दिशो जयेत्। उत्तु माद्येत्। मनसाऽनु प्रक्रामति। अभि दिशो
 जयति। नोन्माद्यति। समिधमा तिष्ठेत्याह। तेज एवाव रुन्धे॥४१॥
 उग्रामा तिष्ठेत्याह। इन्द्रियमेवाव रुन्धे। विराजमातिष्ठेत्याह।

अ॒न्नाद्य॑मे॒वाव॑ रु॒न्धे। उ॒दी॒ची॒मा ति॑ष्ठे॒त्याह॑। प॒शू॒ने॒वाव॑ रु॒न्धे।
ऊ॒र्ध्वा॒मा ति॑ष्ठे॒त्याह॑। सु॒व॒र्गमे॒व लो॒कम॒भिज॑यति। अ॒नू॒ञ्जि॑हीते।
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै॥४२॥

मा॒रु॒त ए॒ष भ॑वति। अ॒न्नं वै म॒रुतः॑। अ॒न्नमे॒वाव॑ रु॒न्धे।
ए॒क॒विं॒शति॑कपालो भवति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। योऽर॒ण्येऽनु॒वा॒क्यो गु॑णः।
तं म॑ध्य॒त उप॑दधाति। ग्रा॒म्यैरे॒व प॒शुभि॑रार॒ण्यान्प॒शून्परि॑ गृह्णाति।
तस्मा॑द्ग्रा॒म्यैः प॒शुभि॑रार॒ण्याः प॒शवः॑ परि॑गृहीताः। पृथि॑र्वे॒न्यः।
अ॒भ्य॑षिच्यत॥४३॥

स रा॒ष्ट्रं ना॑भवत्। स ए॒तानि॑ पा॒र्थान्य॑पश्यत्। ता॒न्यजु॑होत्। तै॒र्वै
स रा॒ष्ट्रम॑भवत्। यत्पा॒र्थानि॑ जु॒होति॑। रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वति। बा॒र॒ह॒स्प॒त्यं
पूर्वे॑षामु॒त्त॒मं भ॑वति। ऐ॒न्द्रमु॒त्तरे॑षां प्रथ॒मम्। ब्र॒ह्मं चै॒वास्मै॑ क्ष॒त्रं च॑
स॒मीची॑ दधाति। अथो ब्र॒ह्म॒न्नेव॑ क्ष॒त्रं प्र॑तिष्ठापयति॥४४॥

ष॒ट्पु॒रस्ता॑दभिषे॒कस्य॑ जु॒होति॑। ष॒डु॒परि॑ष्ठात्। द्वा॒द॒श स॒म्प॑द्यन्ते।
द्वा॒द॒श मा॒साः सं॒व॒त्सरः॑। सं॒व॒त्सरः॑ ख॒लु वै दे॒वानां॑ पूः। दे॒वाना॑मे॒व
पु॒रं म॑ध्य॒तो व्य॑व॒स॒र्पति॑। तस्य॑ न कु॒तश्च॒नोपा॑व्या॒धो भ॑वति।
भू॒ताना॑मवे॒ष्टीर्जु॑होति। अत्रा॑त्र॒ वै मृ॒त्युर्जा॑यते। यत्र॑यत्रै॒व
मृ॒त्युर्जा॑यते। तत॑ ए॒वैन॒मव॑यजते। तस्मा॑द्राज॒सूये॑नेजा॒नो
नाभि॑चरित॒वै। प्र॒त्यगे॑नमभिचा॒रः स्तृ॑णुते॥४५॥

रु॒न्धे स॒म॒ष्ट्या अ॒सिच्य॑त स्थापयति॒ जाय॑ते पञ्च॑ च॥

[७]

सोम॑स्य॒ त्विषि॑रसि॒ तवै॒व मे॒ त्विषि॑र्भूया॒दिति॑ शा॒र्दूल॑-

च॒र्मोप॑स्तृणाति। यैव सोमे॒ त्विषिः॑। या शा॑र्दूले। तामे॒वाव॑ रुन्धे।
मृ॒त्योर्वा ए॒ष वर्णः॑। यच्छा॑र्दूलः। अ॒मृत॒ꣳ हिर॑ण्यम्। अ॒मृत॑मसि
मृ॒त्योर्मा पा॑हीति॒ हिर॑ण्यमुपा॑स्यति। अ॒मृत॑मे॒व मृ॒त्योर॒न्तर्ध॑त्ते।
श॒तमा॑नं भवति॥४६॥

श॒तायुः पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑यः। आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठति।
दि॒द्योन्मा पा॑हीत्युपरि॑ष्टादधि॒ निद॑धाति। उ॒भय॑तं ए॒वास्मै॒ शर्म॑
दधाति। अवै॑ष्टा द॒न्दशू॒का इति॑ क्ली॒बꣳ सी॑सेन विध्यति।
द॒न्दशू॒काने॒वाव॑यजते। तस्मा॑त्क्ली॒बं द॑न्दशू॒का दꣳशु॑काः। निर॑स्तं
नमु॑चेः शिर॒ इति॑ लोहि॒ताय॑सं निर॑स्यति। पा॒प्मान॑मे॒व नमु॑चिं
निर॑वदयते। प्रा॒णा आ॒त्मनः॒ पूर्वेऽभि॑षिच्या॒ इत्या॑हुः॥४७॥

सोमो॒ राजा॒ वरु॑णः। दे॒वा ध॑र्म॒सुव॑श्च॒ ये। ते ते॒ वाचꣳ सु॒वन्तां॒
ते ते॑ प्रा॒णꣳ सु॒वन्ता॒मित्या॑ह। प्रा॒णाने॒वाऽऽत्म॑नः॒ पूर्वा॑न॒भिषि॑ञ्चति।
यद्भू॒यात्। अ॒ग्नेस्त्वा॒ तेज॑सा॒भिषि॑ञ्चामीति॑। ते॒ज॒स्यैव॑ स्यात्।
दु॒श्चर्मा॑ तु भवेत्। सोम॑स्य त्वा द्यु॒म्नेना॒भिषि॑ञ्चामीत्या॑ह। सौ॒म्यो वै
दे॒वता॑या॒ पुरु॑षः॥४८॥

स्वयै॒वैनं॑ दे॒वता॑या॒भिषि॑ञ्चति। अ॒ग्नेस्तेज॑सेत्या॑ह। तेज॑
ए॒वास्मि॑न्दधाति। सूर्य॑स्य॒ वर्च॑सेत्या॑ह। वर्च॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति।
इन्द्र॑स्येन्द्रि॒येणे॒त्याह॑। इन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्दधाति। मि॒त्रावरु॑ण-
योर्वी॒र्ये॒णेत्या॑ह। वी॒र्यमे॒वास्मि॑न्दधाति। म॒रुता॑मोज॒सेत्या॑ह॥४९॥

ओजं एवास्मिन्दधाति। क्षत्राणां क्षत्रपतिरसीत्याह।
 क्षत्राणामेवैनं क्षत्रपतिं करोति। अतिं दिवस्पाहीत्याह।
 अत्यन्यान्पाहीति वावैतदाह। समाववृत्रन्नधरागुदीचीरित्याह।
 राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमंकः। उच्छेषणेन जुहोति। उच्छेषणभागो वै
 रुद्रः। भागधेयेनैव रुद्रं निरवदयते॥५०॥

उदङ्गरेत्याग्नीध्रे जुहोति। एषा वै रुद्रस्य दिक्। स्वायामेव
 दिशि रुद्रं निरवदयते। रुद्रं यत्ते क्रयी परं नामेत्याह। यद्वा अस्य
 क्रयी परं नाम। तेन वा एष हिनस्ति। यः हिनस्ति। तेनैवैनं
 सह शमयति। तस्मै हुतमसि यमेष्टमसीत्याह। यमादेवास्य
 मृत्युमवयजते॥५१॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति तस्यै गृहे जुहुयात्।
 यां कामयेत राष्ट्रमस्यै प्रजा स्यादिति। राष्ट्रमेवास्यै प्रजा
 भवति। पूर्णमयेनाध्वर्युरभिषिञ्चति। ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्त्विषिं
 दधाति। औदुम्बरेण राजन्यः। ऊर्जमेवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति।
 आश्वत्थेन वैश्यः। विशमेवास्मिन्पुष्टिं दधाति। नैयग्रोधेन जन्यः।
 मित्राण्येवास्मै कल्पयति। अथो प्रतिष्ठित्यै॥५२॥

भूत्याहुः पुरुष ओजसेत्याह निरवदयते यजते जन्यो द्वे च॥—————[८]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।
 मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मीत्याह। ब्रह्मणैवैनं

दे॒वता॑भ्यां युनक्ति। प्र॒ष्टि॒वा॒हि॒नं युनक्ति। प्र॒ष्टि॒वा॒ही वै दे॒व॒र॒थः।
दे॒व॒र॒थ॒मे॒वास्मै युनक्ति। त्रयोऽ॒श्वा भवन्ति। रथंश्चतु॒र्थः। द्वौ
सं॒व्ये॒ष्ठसा॒र॒थी। षट्त्सम्प॑द्यन्ते॥५३॥

ष॒ड्वा ऋ॒तवः॑। ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं युनक्ति। वि॒ष्णु॒क्र॒मा॒न्क्र॑मते।
वि॒ष्णु॒रे॒व भू॒त्वेमाँ॑ल्लो॒कान॒भिज॑यति। यः क्ष॒त्रियः॑ प्र॒ति॒हि॒तः।
सोऽ॒न्वा॒र॒भ॒ते। रा॒ष्ट्र॒मे॒व भ॑वति। त्रि॒ष्टु॒भाऽ॒न्वा॒र॒भ॒ते। इ॒न्द्रि॒यं वै
त्रि॒ष्टुक्। इ॒न्द्रि॒य॒मे॒व यज॑माने दधाति॥५४॥

म॒रुता॑ प्रस॒वे जै॑ष॒मित्या॑ह। म॒रुद्वि॑रे॒व प्र॑सू॒त उ॒ज्ज॑यति। आ॒प्तं
म॒न॒ इत्या॑ह। यदे॒व म॒न॒सै॒फ्सी॑त्। तदा॑पत्। रा॒ज॒न्यं जि॑नाति।
अना॑क्रान्त ए॒वाक्र॑मते। वि॒ वा ए॒ष इ॒न्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण॒र्ध्य॑ते। यो
रा॒ज॒न्यं जि॑नाति। स॒म॒ह॒मिन्द्रि॑येण॑ वी॒र्ये॑णेत्या॑ह॥५५॥

इ॒न्द्रि॒य॒मे॒व वी॑र्य॒मा॒त्म॒न्ध॑त्ते। प॒शूनां॑ म॒न्युर॑सि॒ तवे॑व मे
म॒न्युर्भू॒यादि॑ति॒ वारा॑ही उ॒पा॒न॒हा॒वुप॑ मु॒ञ्च॑ते। प॒शूनां॑ वा ए॒ष म॒न्युः।
यद्व॑रा॒हः। तेनै॒व प॑शूनां म॒न्युमा॒त्म॒न्ध॑त्ते। अ॒भि वा इ॒यं सु॑षु॒वाणं॑
का॒म॒य॑ते। तस्यै॑श्व॒रेन्द्रि॑यं वी॒र्य॑मादा॒तोः। वारा॑ही उ॒पा॒न॒हा॒वुप॑मु॒ञ्च॑ते।
अ॒स्या ए॒वान्त॑र्ध॒त्ते। इ॒न्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य॑स्याना॒त्यै॥५६॥

नमो॑ मा॒त्रे पृ॑थि॒व्या इत्या॑हाहि॑सायै। इ॒यं द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे
धे॒हीत्या॑ह। आ॒यु॒रे॒वाऽऽ॒त्म॒न्ध॑त्ते। ऊ॒र्ग॒स्यू॒र्जं मे धे॒हीत्या॑ह।

ऊर्जमेवाऽऽत्मन्धत्ते। युङ्क्षि॑सि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॑ मयि॑ धेहीत्याह।
वर्च॑ ए॒वाऽऽत्मन्धत्ते। ए॒क॒धा ब्र॒ह्मण॑ उप॑हरति। ए॒क॒धैव॑ यज॑मान॒
आयु॑रूर्जं॒ वर्चो॑ दधाति। र॒थ॒वि॒मो॒च॒नीया॑ जुहोति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥५७॥

त्रयोऽश्वा॑ भवन्ति। रथ॑श्चतु॒र्थः। तस्मा॑च्चतु॒र्जुहोति॑। यदु॒भौ
स॒हाव॑तिष्ठेताम्। स॒मा॒नं लो॒कमि॑याताम्। स॒ह सं॒ङ्ग॒हीत्रा
र॑थ॒वाह॑ने॒ रथ॑माद॑धाति। सु॒व॒र्गादे॒वैनं॑ लो॒काद॒न्तर्द॑धाति। ह॒ः सः
शु॒चि॒षदि॑त्याद॑धाति। ब्र॒ह्म॒णै॒वैन॑मुपाव॑हरति। ब्र॒ह्म॒णाऽऽद॑धाति।
अति॑च्छ॒न्दसा॑ऽऽद॑धाति। अति॑च्छ॒न्दा॒ वै सर्वा॑णि॒ छन्दा॑ः॒सि।
सर्वे॑भिरे॒वैनं॑ छ॒न्दो॑भिराद॑धाति। वर्ष्म॑ वा ए॒षा छ॒न्द॑साम्।
यदति॑च्छ॒न्दाः। यदति॑च्छ॒न्दसा॑ दधाति। वर्ष्मे॒वैनं॑ स॒माना॑
करोति॥५८॥

पद्यन्ते दधाति वीर्येणेत्याहानांत्यै प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणाऽऽदधाति सप्त च॥ [९]

मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णोऽसीत्याह। मै॒त्रं वा अ॑हः। वा॒रु॒णी रा॒त्रिः।
अ॒हो॒रा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑मुपाव॑हरति। मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णोऽसीत्याह।
मै॒त्रो॒ वै दक्षि॑णः। वा॒रु॒णः स॒व्यः। वै॒श्वदे॒व्यामि॑क्षा॑। स्वमे॒वैनो॑
भा॒ग॒धेय॑मुपाव॑हरति। स॒म॒हं वि॒श्वेदे॒वैरि॑त्याह॥५९॥

वै॒श्वदे॒व्यो॒ वै प्र॒जाः। ता ए॒वाद्याः॑ कुरुते। क्ष॒त्रस्य॑ नाभि॑रसि
क्ष॒त्रस्य॑ योनि॑रसीत्य॑धीवा॒समास्तृ॑णाति स॒योनि॑त्वाय॑। स्यो॒नामा
सी॒द सु॑षदा॒मा सी॑देत्याह। य॒था॒य॒जुरे॒वैतत्। मा त्वा॑ हि॒ः सी॒न्मा

मां हि० सीदित्याहाहि० सायै। निषंसाद धृतव्रतो वरुणः पुस्त्या० स्वा
साम्रा० ज्याय सुक्रतुरित्याह। साम्रा० ज्यमेवैन० सुक्रतुं करोति।
ब्रह्मा(३)न्त्व० राजन्ब्रह्माऽसि सविताऽसि सत्यसंव इत्याह।
सवितारमेवैन० सत्यसंव करोति॥६०॥

ब्रह्मा(३)न्त्व० राजन्ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि सत्यौजा इत्याह।
इन्द्रमेवैन० सत्यौजसं करोति। ब्रह्मा(३)न्त्व० राजन्ब्रह्माऽसि
मित्रोऽसि सुशेव इत्याह। मित्रमेवैन० सुशेवं करोति।
ब्रह्मा(३)न्त्व० राजन्ब्रह्मासि वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह।
वरुणमेवैन० सत्यधर्माणं करोति। सविताऽसि सत्यसंव इत्याह।
गायत्रीमेवैतेनाभि व्याहरति। इन्द्रोऽसि सत्यौजा इत्याह।
त्रिष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति॥६१॥

मित्रोऽसि सुशेव इत्याह। जगतीमेवैतेनाभि व्याहरति।
सत्यमेता देवताः। सत्यमेतानि छन्दा०सि। सत्यमेवाव रुन्धे।
वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह। अनुष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति। सत्यानृते
वा अनुष्टुप्। सत्यानृते वरुणः। सत्यानृते एवाव रुन्धे॥६२॥

नैन० सत्यानृते उदिते हि०स्तः। य एवं वेद। इन्द्रस्य
वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति स्फ्यं प्रयच्छति। वज्रो वै स्फ्यः। वज्रैणैवास्मां
अवरपर० रन्धयति। एव० हि तच्छ्रेयः। यदस्मा एते रध्यैयुः।
दिशोऽभ्यय० राजाऽभूदिति पश्चाक्षान्प्रयच्छति। एते वै सर्वेऽयाः।
अपराजायिनमेवैनं करोति॥६३॥

ओ॒दनमुद्धु॑वते। प॒रमे॑ष्ठी वा ए॒षः। यदो॑दनः। प॒रमा॑मे॒वैन॑ꣳ श्रियं
 गम॑यति। सु॒श्लोकाँ॑(४) सु॒मङ्ग॑लाँ(४) स॒त्यरा॑जा(३)नित्या॑ह। आ॒-
 मे॒वैता॑मा शा॑स्ते। शौ॒नः शे॒पमा॑ख्यापयते। व॒रुण॑पा॒शादे॒वैनं॑ मुञ्चति।
 प॒रः श॒तं भ॑वति। श॒तायुः पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑यः। आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति
 तिष्ठ॑ति। मा॒रुत॑स्य॒ चैक॑विंश॒तिक॑पालस्य वैश्वदे॒व्यै चा॒मिक्षा॑या
 अ॒ग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॑ स॒मव॑द्यति। दे॒वता॑भिरे॒वैनं॑मु॒भय॑तुः परि॑ गृह्णाति।
 अ॒पान्न॑त्रे स्वा॒होर्जा॑ न॒त्रे स्वा॒हाऽग्नये॑ गृह॒पत॑ये स्वा॒हेति॑ तिस्र
 आहु॑तीर्जुहोति। त्रयं॑ इ॒मे लो॒काः। ए॒ष्वेव॑ लो॒केषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ति॥६४॥
 दे॒वैरित्या॑ह स॒त्यसं॑व करोति त्रिष्टु॒भमे॒वैतेना॑भि व्याह॑रति स॒त्यानृ॑ते ए॒वाव॑ रुन्धे करोति श॒तेन्द्रि॑यः षट्
 च॑॥ [१०]

ए॒तद्वा॑ह्म॒णानि॑ धा॒त्रे र॒त्विना॑न्दे॒वसु॒वाम॑र्धे॒तो दे॒वीर्दि॑शः सोम॑स्येन्द्र॒स्य मि॒त्रो दश॑॥१०॥
 ए॒तद्वा॑ह्म॒णानि॑ वैष्ण॒वं त्रि॑क॒पाल॑मन्त्रं वै पू॒षा वा॒शाः स्थे॒त्याहु॑ दि॒शो व्या॑स्थापयत्युदङ्गरेत्य॒ ब्रह्मा॑(३)न्त्व॑
 रा॒जश्च॑तु॒ष्पष्टिः॥६४॥
 ए॒तद्वा॑ह्म॒णानि॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ति॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके सप्तमः
 प्रपाठकः समाप्तः॥